

In spet se mu je zazdelo ko takrat, ko je bežal z doma in ko se mu je, otroku, razkrila vsa skrivnost sveta in življenja.

-Ja, je zrasel v dobroten glas, čutim, vidim. Telo pa mu je zadrhtelo od mogočnega navora.

"Vidiš?" ga je vprašal glas.

-Ne vem, je zdvomil.

Sila se mu je spet približala.

-O Bog! je zavzdihnil in začel lezti k tlom.

"Ne, ne," ga je lovila sila. "Ali ni lepše, da sem streljal jaz?"

Sebastijan je poslušal.

"Vidiš, pri meni je vse bumerang."

-In kaj bi bilo, če bi le ustrelil? je vprašal Sebastijan.

Namesto odgovora je vzšumela oljka. Mesnati listi so se svetlikali kot škombri na palubi. Začutil je, da je neskončno sam spet, sam kljub mesečini, sam kljub morju, ki je zašepetalo v oseki.

29

* * *

Marjan Rožanc

SAMOVOLJA IN ODTUJENOST

Prispevek k dialogu med kristjani in marksisti

Ni več mogoče mimo dejstva, da se dialog med kristjani in marksisti končuje v prid opazovalcev tega dialoga, se pravi v prid znanstvenikov in njihovi trditvi, da tako krščanstvo kot marksizem današnjemu človeku ne moreta več pokazati poti.

Temeljna vsebina razgovorov med marksisti in kristjani je spoznanje, da človek ni središče sveta, vendar nam to spoznanje skušata krščanstvo in marksizem razložiti vsak po svoje in z bistvenimi razlikami.

Po marksizmu človek še ni čisto pri sebi, je skratka o d t u j e n, vendar je to zanj le prehodnega pomena. Odkar vemo, da zgodovinske razmere proizvajajo ljudi, ni skoraj nobenega razloga več, da bi tudi zgodovinske razmere ne bile proizvedene po nas samih, se pravi, da bi tudi človek ne postal razumen in dobrotljiv izdelek razumnega in dobrotljivega človeka. Zgodovina nas resda pogojuje, vendar tudi mi sami oblikujemo zgodovino, saj poznamo njene notranje zakone, s katerimi lahko resno in učinkovito posežemo v svet in ga obvladamo po naših željah. Naše uresničenje nam torej zagotavlja kar dvoje: naše objektivno spoznanje sveta in naša subjektivna volja, ki objektivna spoznanja sprejema in odkriva v njih človeški značaj. Središče sveta nismo torej samo še toliko, kolikor v naravi sveta še nismo odkrili in do kraja uresničili naše človeške narave.

30

Krščanstvo nam o odtujenosti govori povsem drugače. Pravi nam, da so marksistični načrti le eden izmed izrazov naše grešne samovolje, naše kraljevske duhovne svobode, s katero ne priznavamo samobitnosti sveta, še manj pa greh v naši lastni naravi, ki nam je neodtujljiv. Duh Sveta se ne združuje s človeškim, ampak z božjim duhom. In dokler človek ravna v svetu kot bog, živi v najgloblji zmoti: njegova neodrešljiva narava je zanj odrešljiva, in to celo z njegovimi lastnimi močmi, s čimer pa dejansko prebiva le v prividnem svetu odrešenosti. V tej odsotnosti je njegova prva dolžnost, da se povrne k samemu sebi in k svoji resnični naravi.

Marksizem nam torej pripoveduje, kaj smo, vendar nam v veliko večji meri polaga na dušo, kaj bomo in kaj bi pravzaprav morali biti. Tudi krščanstvo nam pripoveduje, kaj smo, vendar je veliko temeljitejše v tem, kaj smo bili in kakšna je naša resnična narava nasploh. Tako se nam obe pripovedi zgubljata v moralističnih območjih, ne odkrivata pa nam, kakšna je naša tukajšnja in zdajšnja narava.

Odgovor na bistvena vprašanja današnjega človeka je torej drugje. Če narava sveta ni človeška narava, kakor nam zatrjuje krščanstvo, potem je marksizem res le samovolja. Toda če je naša resnična narava hkrati pozabljena in odsotna, potem je tudi krščanstvo, ki se na to odsotno človeško naravo sklicuje in na njej temelji, pozabljeno in odsotno. In če marksizem in krščanstvo izpovedujeta le vsak svojo moralo ali podobo sveta, potem nam o naši resnični naravi lahko povesta kaj več kvečjemu samovolja in odtujenost sama. Vprašamo se lahko celo, če nista prav samovolja in odtujenost naša temeljna resnica - resnica, ki nam jo moralistično pojmovanje človeka v okviru duhovnih vrednot prikriva.

I

Samovolja je vsekakor starejša od našega krščanskega upanja. Obvladovala nas je že takrat, ko je bil Bog še naš neomejni Gospodar in neodtujljiva, vsemogočna in najboljveznejša priča našega življenja, ki smo se ji za ceno ljubezni do samega sebe morali upirati. Nesprejemljiva dvojnost, v kateri smo obstajali samo po Bogu in zanj, obenem pa smo samo v lastni osebi videli edino resnično življenje, nam je kar sama po sebi vsiljevala rešitev. V gospodovalno razpoloženem Bogu je bilo premalo ljubezni in je bila naša zavest zapisana smrti, zato je naravno, da smo terjali, da naj bi bila ljubezen zares Ljubezen in ne Smrt, večna zavest pa tudi naša zavest. Jezus Kristus je prišel med nas prav zato, da bi zavrl to našo samovoljo, ki se je že razbohotila in ki je kazala odločen namen, da se v alternativni med človekom in Bogom, svobodo in pokorščino, Ljubeznijo in Smrtjo, ki ni prenesla ne odrešenosti, odloči za človeka in za Ljubezen. Prišel je med nas kot utelešenje Boga v človeku in bistveno spremenil naš negotovi položaj: neodrešljivo je prek njega slednjič postalo odrešljivo,

seveda pod pogoji, ki izhajajo iz naše človeške narave, ne kar tukaj in zdaj, zato pa v jutrišnjem božjem kraljestvu. Naša nekoliko nestrpna potreba po gotovosti, da smo vredni ljubezni, naj bi s tem privzela potrpežljivost in upanje. In naša zapeljiva duhovna svoboda, ki je bila dotlej toliko kot nemoč, je bila odslej poziv samega Boga, naj se prek zvestobe Jezusu Kristusu kar v lastni osebi naselimo pri Njem.

32 Kaj pa se je zgodilo v resnici? Danes že lahko rečemo, da se s krščanstvom ni Bog počlovečil, ampak da je z njim človek postal Bog. Jezus Kristus je obveljal med nami kot prvi aktivist in profet prihodnjega kraljestva nedolžnosti, obljubljene dežele, ki ji je odslej veljalo vse naše stremljenje. Kakor da smo se šele z njim dodobra zavedeli svoje umrljivosti, smo strastno zahrepeneli po popolni nedolžnosti: tako naša resnična narava kakor vse tukajšnje in zdajšnje je začelo zgublјati na svoji veljavi, njeno mesto pa je zavzelo onstrano in prihodnje. S Kristusom smo se torej usmerili iz sedanjosti v prihodnost, ki je razmahnila v nas smisel za napredovanje in mesijanizem, brez katerega najbrž ne bi poznali naše včerajšnje revolucionarnosti. Skratka: utelešenje Boga v človeku se je naselilo v naši samovolji, upanje na odrešitev je obveljalo v nas kot gotovost, da smo po dolgoletnem prekletstvu le vredni ljubezni. Poziv k Bogu, ki je bil poziv k odrešitvi prek Kristusovega trpljenja, smo sčasoma privzeli kot prepričanje, da se lahko prebijemo v obljubljeno deželo kar z lastnimi močmi, brez Boga ali celo proti Njemu. Samovolja je bila tista, ki je prek evangelista Janeza zapisala, da oživlja edino duh in da telo ne pomaga nič, s čimer se je pozabljenje telesa in naravnih moči utemeljilo kot človeški zakon. Če smo prej še prebivali na zemlji in trpeli v telesni omejenosti svojega duha, smo bili zdaj svobodni in na tem, da se osvobo-

dimo kar vsega zemskega. Našo telesnost smo kratko malo pozabili, duhovno pa je bilo odslej odtrgano od svojega pravega izvora, telesnosti. Jezusa Kristusa in krščanstvo smo torej sprejeli kot oživljajoči duh, ki naj bi se prek naših lastnih moči poistovetil z Bogom samim, s čimer smo zapustili svojo človeško resničnost.

Naš včerajšnji in naš današnji svet je samo razvojna stopnja samovolje, ki se je okoristila s Kristusovim duhom. Stvarnost in naš naravni položaj, ki sta nekdaž imela stvarno težo in mero, sta zdaj kakor poljubna. Na vseh področjih življenja se gibljemo v območjih oživljajočega in samozadostnega duha, ki je podvržen le lastnim zakonom. Za rešitev nam ni več potrebna milost božja, še manj pa nebeško kraljestvo - kaže se nam v vse bolj poljubnih inačicah zgodovine, v gospodarstvu in kulturi... Če smo nekoč resnico in odločanje pripisovali Bogu, zdaj vse to pripisujemo sebi, saj smo geniji, če že nismo bogovi, naravni izbranci, ki smo v najtesnejši zvezi z odrešujočo prihodnostjo in duhom sveta samega. Razkol med našimi božanskimi nameni in našimi dejanskimi možnostmi je sicer iz dneva v dan večji, vendar za nas skoraj neopazen. Mi sami sploh ne pripadamo več svetu, temveč stojimo nad njim kot njegovi gospodarji in imamo do njega eno samo, subjektivistično razmerje. Podoba sveta in nas samih nam v celoti zamenjuje resničnost. Svet priznavamo samo še toliko, kolikor ustreza našim predstavam o svetu in našim odrešenskim željam. Prav zato ne čutimo nikakršne potrebe po utemeljevanju v svetu in naši lastni naravi, še manj pa smo voljni upoštevati kakršnekoli zakonitosti, ki bi nas v naših načrtih omejevale. Naš duh kulminira v revolucionarnem voluntarizmu, ki mu za delovanje niso več potrebni objektivni pogoji - zadostujeta mu naša osebna zrelost in volja. Tako je naš svet vse bolj svet subjektivističnega načrta, ki resnično bivajoče ljudi nenehoma žrtvuje v prid idealnega in popolnega, ki je sprto

z našo človeško naravo in nikdar ne bo živelo. Naša božanska razumnost in dobrotta se nam tako kažeta vse manj razumni in dobrotljivi, kot potencial dobrega in zlega, kot bližajoča se katastrofa, saj lahko izpod iluzije o svetu vsak čas pogleda stvarni svet, ki ga ne moremo sprejeti drugače kot z razočaranjem, najglobljim obupom ali celo z željo po destruktiji. V tem svetu nam samo še umetnost pripoveduje o ničnosti in slepoti naših božanskih načrtov, nas spominja telesnosti in postavlja pred resnico. Vendar je kot taka tudi umetnost vse bolj neprijetna.

II

34 V tem svetu je tudi krščanstvo resnica, ki oživi šele, ko naši božanski načrti skrahirajo, vnema popusti, samovolja za kratek hip odneha... Prej je ne vidimo in ne poznamo, tedaj pa se za kratek hip zasnilimo samemu sebi, zaigramo vlogo tragičnega junaka ali si celo priznamo napuh, prikličemo v svojo zavest "jagnje božje, ki odjemlje grehe sveta". Krščanstvo je torej za nas skrita resnica sveta in nas samih, ki prihaja do nas kot izredno doživetje ali spomin, kot milost, ki le še redkokdaj potrka na naše srce. Vendar tudi krščanstvo kot vero, kot upanje, ki morebiti niti ni čisto zadnja resnica o nas, slednjič kaj hitro odženemo od sebe, saj se z njim v samovoljnem svetu kar takoj znajdemo na robu dogodkov, zunaj človeškega delovanja. Pozabljenje sveta je kakor eksistenčni zakon in vsakršna kontemplacija je za nas lahko usodna. Ne sprašujemo se več o Smrti in podobnih stvareh. To nam je kratko malo nemo-goče, saj nam je v tem svetu, v katerem vlada gotovost, da gradimo božje kraljestvo kar z lastnimi rokami, upanje na božjo milost prej ko slej smešno. In dokler je javljanje resničnega sveta povezano z željo po destruk-

ciji, se s podobnim sanjarjenjem tudi sami izpostavljammo nevarnosti; krščanstvo je v tem svetu izpostavljeno destrukciji.

Zakaj? Zato, ker nas znova postavlja pred vprašanja, na katera smo že nekoč zdavnaj odgovorili. Razkriva nam našo najglobljo resnico, govori nam o naši ljubezni, ki je brez milosti božje smrt in čisto nič drugega, pri tem pa noče upoštevati, da smo svoji resnični usodi že zdavnaj pobegnili, samovoljno v samovoljo, in da je za nas ljubezen Ljubezen! Zrelativizirati nas hoče, zatrjujoč, da smo brez posredništva Jezusa Kristusa še zmerom zemski, še zmerom pod neusmiljenim Gospodarjem in zapisani nepreklicni Smrti. In tudi če privolimo v Jezusa Kristusa, nam pravi, nismo ne zemski ne nebeški in nam ne preostane nič drugega, kakor lovljenje ravnotežja med obema skrajnostima. Pri tem pa noče upoštevati, da Ljubezen in Smrt nista zunaj nas, da bi lahko z njima razumno balansirali, ampak v nas, in da nas obvladujeta z nepotešljivim uživanjem in najglobljim strahom, ki drug drugega izključujeta. Ravnotežja v teh nasprotujočih si silah ne moremo vzdrževati drugače, kakor da grešimo in se kesamo, pozabljamo nase in se spet spominjamo svoje resničnosti. Dokler je ljubezen naša najgloblja življenjska potreba, ljubezen in samo ljubezen, vseh in vsega, potem je vendar naravno, da na eno izmed kart stavimo prav vse kar imamo, čeprav nam nazadnje spet ne preostane nič drugega kot upanje. Tudi Jezus Kristus nam je zares blizu šele kot samovoljen človek: z njegovo gotovostjo, s katero je izganjal iz templja in prepričano oznanjal, da vodi pot v božje kraljestvo samo preko njega, in z njegovim dvomom, ki se ga je polotil na križu. Tudi njegova samozavestna napoved, da bo vstal od mrtvih, in sploh vse njegovo početje je bilo le samovolja in šarlatanstvo, ki bi samovolja in šarlatanstvo tudi ostalo, če bi ne bil božji sin. In tudi mi nismo nič drugega kot ta in taka člo-

veška usoda, samovoljna in šarlatanska - usoda torej, o kateri naj odloča tisto zadnje. Za božje sinove se imamo. In ta naša odločitev je toliko trdnjša, kolikor bolj smo telesnosti in Smrti že pobegnili, kolikor manj si lahko tisto zadnje sploh še predstavljamo, kolikor manj o svoji izvoljenosti dvomimo.

36

Kršćanstvo nas skratka ne more orazumiti. Kljub svoji življenjskosti stoji nad nami kot vsiljiva morala, saj nas ne sprejema take, kakršni smo, v naši pozabljenosti in samovolji, ki je postala naša neodtujljiva resnica. Krščanstvo nam govori o prisebnem človeku, medtem ko mi že zdavnaj nismo več pri sebi. Iz naše prividne odrešitve nas hoče potisniti nazaj v neodrešenost, iztrgati nas hoče iz gotovosti in prikleniti k dvomljivemu upanju. Postaviti nas hoče v nenehno odločanje med človekom in Bogom, medtem ko smo se mi že zdavnaj in nepreklicno odločili: za človeka, za zemsko in časovno, v katerem bomo prigrabili še božje in večno. In tisto, kar živimo, je prav naša človečnost in zemskost z božanskimi aspiracijami, v kateri je nevšečen spomin na našo dejansko usodo do kraja pozabljen. Morebiti je to naše stališče lažnivo in grešno, ampak samovolja ima svojo lastno moralo, po kateri je greh vse, kar ni samovolja, in ki našo odtujenost meri po tem, v kolikšni meri se še nismo uresničili kot Bog. In samovolji slepo zaupamo, ker nas na poti k odrešitvi, ki je naš poglobilni namen, vodi iz neobvladljivega sveta v obvladljiv svet, iz večnosti v zgodovino, iz upanja v gotovost, iz Smrti v Ljubezen.

(Prihodnjič nadaljevanje)

* *